

ТАКТИЧНІ МЕТОДИ, ЯКІ ЗАСТОСОВУЮТЬСЯ ПОЛІЦЕЙСЬКИМИ ЩОДО ЗМЕНШЕННЯ РІВНЯ НАПРУЖЕНОСТІ ТА ПОДОЛАННЯ КОНФЛІКТІВ ВІДПОВІДНО ДО СКАНДИНАВСЬКОЇ МОДЕЛІ ОХОРОНИ ПУБЛІЧНОГО ПОРЯДКУ ТА БЕЗПЕКИ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ МАСОВИХ ЗАХОДІВ

Досліджено тактичні методи, котрі застосовуються поліцейськими для зменшення рівня напруженості та подолання конфліктів за скандинавською моделлю охорони публічного порядку та безпеки під час проведення масових заходів. Обумовлено, що через потребу протистояти агресивній поведінці з використанням насильства поліція може визнати за необхідне застосовувати силу. Обґрунтовано важливість наявності в запасі різних варіантів тактики для забезпечення правопорядку під час публічних зібрань. Наголошено, що, приймаючи рішення про необхідність застосування сили, поліція завжди повинна пам'ятати про розмаїтість учасників заходу і про диференційований підхід до різних груп у складі учасників зібрання.

Ключові слова: *поліцейський, тактичні методи, охорона публічного порядку і безпеки, свобода мирних зібрань, кліщі-лещата, патрулювання секторів, шлюз.*

Постановка проблеми. Підхід, заснований на дотриманні прав і свобод людини та громадянина, має бути в основі повсякденної діяльності поліцейських. Оскільки поліція під час виконання своїх завдань несе відповідальність за вжиття розумних і належних заходів, які дають змогу людям реалізовувати свої права, то вона не повинна неправомірно втручатися в процес здійснення прав і завжди мусить діяти неупереджено.

Всі мають право збиратися мирно, і поліція зобов'язана сприяти реалізації права на свободу зібрань усіх груп у суспільстві, для того щоб кожна людина могла брати участь у різноманітних формах вираження думки в громадських місцях. Однак характер зібрання або склад його учасників може передбачати присутність деяких осіб, яким потрібна особлива увага під час здійснення ними фундаментального права на мирні зібрання. Забезпечення проведення зібрань у безпечній і мирній обстановці означає, що поліція мусить володіти інформацією про ймовірних учасників і особливу увагу зосередити на тому, яким

чином сприяти різним групам, що прагнуть висловити свою думку. Для цього необхідно використовувати відповідні способи комунікації до, під час і після зібрань. Також важливо, аби всі задіяні співробітники поліції усвідомлювали різницю між групами учасників і між окремими особами й могли диференційовано підходити до присутніх на зібранні.

Доволі часто поліції потрібно протистояти агресивній поведінці з використанням насильства, вона може визнати за необхідне застосувати силу. Застосування сили завжди мусить бути співрозмірним і має обмежуватись мінімально необхідними діями, що забезпечать відновлення порядку. За будь-яким застосуванням сили або використанням спеціальних засобів поліції мають швидко слідувати дії, спрямовані на деескалацію (тільки-но ситуацію взято під контроль). Поліцейські служби завжди мусять мати в запасі різні варіанти тактики для забезпечення правопорядку під час публічних зібрань. Приймаючи рішення про необхідність застосування сили, поліція завжди повинна пам'ятати про розмаїтість учасників заходу і про диференційований підхід до різних груп у складі учасників зібрання. Не можна використовувати силу проти мирних учасників зібрання, а також для розгону мирного зібрання, навіть якщо воно є незаконним чи має вигляд надмірного, але не небезпечного втручання в життя інших людей. Поліція завжди повинна зважати на той факт, що в разі застосування сили існує ризик ескалації, що призведе до ще гірших наслідків.

Поліція завжди мусить повідомляти про намір застосувати силу і пояснювати його причини до вжиття таких заходів, щоб забезпечити прозорість і зберегти довіру суспільства. Будь-яке застосування сили щодо учасника зібрання може мати серйозні наслідки. Якщо це можливо, сила не повинна використовуватися проти дітей, людей похилого віку або людей з обмеженими можливостями. Однак якщо не вдається уникнути застосування сили, її рівень має відповідати обставинам. У деяких ситуаціях поліції може знадобитися використовувати силу для захисту учасників зібрання, якщо їм протистоять ворожо налаштовані або агресивні контрдемонстранти. У таких випадках поліція мусить намагатися розмежувати агресивно налаштованих осіб та осіб, проти яких ця агресія спрямована. Слід пам'ятати, що поліція зобов'язана захищати права осіб, які здійснюють своє право на мирні зібрання.

Стан дослідження. Дослідженням тактичних методів, які застосовуються поліцейськими щодо зменшення рівня напруженості та подолання конфліктів відповідно до скандинавської моделі охорони публічного порядку та безпеки під час проведення масових заходів,

займались О. Аданг, А. Бінерт, Т. Цезар, І. Чеппел, М. Гамільтон, Е. Хендрікс, С. Джарман, А. Конце, З. Місіч, А. Оссі та чимало інших. З огляду на процес реформування Національної поліції України, котрий і надалі активно триває, він спонукає до постійних наукових пошуків шляхів вирішення проблем, які виникають під час виконання практичних обов'язків працівниками поліції в ході забезпечення права громадян на мирні зібрання.

Метою статті є дослідження та характеристика тактичних методів, які застосовуються поліцейськими щодо зменшення рівня напруженості та подолання конфліктів відповідно до скандинавської моделі охорони публічного порядку та безпеки під час проведення масових заходів.

Виклад основних положень. Тактичні методи, котрі застосовуються поліцейськими щодо зменшення рівня напруженості та подолання конфліктів відповідно до скандинавської моделі охорони публічного порядку та безпеки під час проведення масових заходів, такі як, наприклад, «щільна охорона із посиленням контролем» або «шлюз», були запозичені з Данської концепції проведення поліцейської операції мобільними підрозділами.

Для того щоб ці методи отримали бажану та очікувану від них поліцією ефективність, вирішальне значення має те, аби люди, на яких спрямовані дії поліцейської операції або стосовно яких здійснюються певні заходи, сприймали їх як законні, справедливі та легітимні. Імовірність або можливість того, що все буде саме так, підвищується у разі, якщо підхід поліції до застосування цих методів повністю відповідає принципам зменшення та подолання конфліктів.

Це означає, що жоден з цих методів сам по собі та поодиноці не допоможе зменшити або подолати конфлікт. Проте вони можуть посприяти та допомагати у збереженні ситуації у стані «зелений» (спокійний) або повернути до нього, якщо їх (ці методи) будуть застосовані у продуманий та мудрий спосіб. Однак ставляться дуже високі вимоги до того, аби кожний співробітник поліції, котрий бере участь в операції, використовував ці методи у кожній відповідній ситуації. Своєю чергою, це вимагає ретельного та максимально якісного проведення планування роботи, доброї поінформованості кожного співробітника в організації, а також ідеального володіння цими методами.

«Кліщі-лещата» є важливим принципом, який постійно має застосовуватися протягом усього часу здійснення поліцейської операції з підтримання порядку. Він полягає у тому, що поліція втручається у ситуацію та контролює з багатьох сторін та напрямків з метою

отримання ідеального або достатнього простору для своїх дій (виконання роботи) [1].

«Патрулювання секторів» використовується для отримання інформації про або безпосередньо від тих людей, які знаходяться у певній зоні (на підставі власного спостереження чи отримання повідомлення). Контакт з цими особами також має мати своєю метою повідомлення поліцією або подання через перехожих інформації, призначеної для учасників цього публічного заходу. Патрулювання секторів як перед проведенням свята або публічного заходу, так і під час нього надає можливість поліцейським встановити контакт з (імовірно) учасниками та створити певні відносини, побудовані на діалозі та спілкуванні.

«Клин» призначається для того, аби відокремити певну групу людей від іншої групи. В такий спосіб можна віддиференціювати всіх цих осіб один від одного, а не «стригти всіх під одну гребінку» [2].

Щільна охорона із посиленням контролем може мати на меті чимало цілей, а саме: поспілкуватися з учасниками у цьому людському зібранні, обмежити їхні можливості у скоєнні правопорушення, захистити їх від нападу супротивників або опонентів (що мають протилежну думку), створити плацдарм для проведення затримання поодиноких правопорушників, а також управляти цим людським натовпом суто фізично. Завдяки цьому під час проведення щільного захисту із посиленням контролем реалізується багато принципів.

Тактичні методи можуть також використовуватися із метою встановлення межі – кордону та відокремлення. Йдеться про вказування шляху (супроводження), щільну охорону з посиленням контролем, розділення (розбиття, розосередження), блокування певного місця – створення загородження та покази сил. Вдаються до таких методів у тій ситуації, коли треба встановити кордони та обмежити дії масових зібрань чи таких осіб, що перейшли до явно деструктивної поведінки (стали поводитися деструктивно), застосовують насильство, заподіюють численні травми та ушкодження, провокують бійки, або вирішили не дотримуватися домовлених правил та умов для проведення публічного заходу чи події, самовільно вносячи корективи у хід свята та порушуючи домовленості із поліцією. Тимчасом у цій ситуації надважливо, аби методи, застосовувані поліцією, сприймалися особами, стосовно яких буде застосовуватися затримання, іншими учасниками людського зібрання (або демонстрації) та звичайними перехожими (або глядачами), як законні та легітимні, для того щоб хід проведення урочистої або публічної події поліція змогла повернути у спокійний (зелений) стан [3, с. 219–220].

«Кліщі-лещата» є основним тактичним методом під час застосування перелічених тактичних методів особливої тактики дії поліції. Зводиться він до того, щоби завжди рухатися так, аби тактичні одиниці (підрозділ, група тощо) мали можливість втрутитися у ситуацію та провести затримання правопорушника, порушника спокою або нападника (супротивника), що почав застосовувати силу проти оточуючих, – водночас з декількох напрямків.

Цей принцип можна прив'язати до процесу мислення, що входить до основної практики, де ми намагаємося підлаштувати процеси під противника та за допомогою цього ускладнити його дії (зашкодити йому діяти вільно) і допомагати самим собі у ризикованій ситуації за участю протилежної сторони. Якщо ми проводимо затримання своїх супротивників або якимось іншим чином втручаємося в цю ситуацію із участю протилежної сторони, з багатьох напрямків, то потрібно слідкувати за усіма зонами ризику, що призводить до того, що (якщо говорити про людські зібрання) ми послаблюємо можливість його учасників діяти узгоджено з одного напрямку.

«Кліщі-лещата», які бачить протилежна сторона, можуть також мати запобіжний або стримуючий ефект. І у цьому випадку з протилежної сторони, яка має намір скоїти правопорушення або здійснити напад, буде набагато складніше простежити, де саме знаходиться співробітник поліції, і таким чином ризик для них бути виявленим та схопленим, стає набагато вищим.

Отже, продумати маневр «кліщі-лещата» під час тактичного планування як перед проведенням операції, так і в момент планування тактики під час операції є дуже важливо. Тактичний принцип «кліщі-лещата» дає можливість бути на крок попереду та зберігати максимальну гнучкість. Кожен керівник або командувач мусить увесь час домагатися таких тактичних моделей, у яких буде застосовуватися (тобто одним із рішень яких повинен стати) принцип «кліщі-лещата» [4, с. 562–563].

Командувач поліцейської операції зобов'язаний подумати про те, що може трапитися у будь-який момент часу у найгіршому випадку (за найгіршого розвитку ситуації). Якщо командувати наперед у такий спосіб, то розміщення одиниць поліцейських сил (підрозділів на машинах) за принципом «кліщі-лещата» завжди буде створювати вигідний тактичний простір для віднайдення виходу зі складних ситуацій. Водночас важливо, аби кожен керівник або командувач в організації, відповідно до принципів тактики віддання наказів та доручень, намагався якомога довше самостійно брати на себе відповідальність рухатися у такий спосіб, щоб поліцейські у маневрі

«кліщі-лещата» трималися разом з іншими одиницями, що виконують поліцейську операцію, та не відставали від них. Це може відбуватися завдяки тому, що підрозділи та поліцейські одиниці будуть постійно рухатися паралельно демонстрації.

З певних причин або у зв'язку з певною ситуацією може бути прийнято стратегічне рішення, яке полягатиме в тому, що тактичні резерви повинні бути розміщені поза полем зору демонстрантів (так, аби не бути видимими демонстрантами) і тому бути відтягнутими (триматися трохи далі). У разі, коли дорожній рух чи стан дороги ускладнюють або унеможливають одночасне переміщення підрозділів або одиниць, що призводить до того, що створюється можливість здійснення навмисного заздалегідь запланованого нападу на одиницю, що рухається попереду, то для того, щоби запобігти цьому, тактичний резерв розділяється на групи по три одиниці, які весь час розміщуються та рухаються у найвигідніший спосіб стосовно демонстрації або зібрання людей (згідно з темпом руху демонстрантів). Дві з наведених одиниць імовірно матимуть можливість рухатися одночасно та забезпечувати виконання «кліщів-лещат».

Мета їх – мати ідеальну стартову/вихідну позицію на випадок потреби використання інших, більш наступальних тактичних методів, для того щоби вплинути на хід ситуації та змінити його (рис. 1).

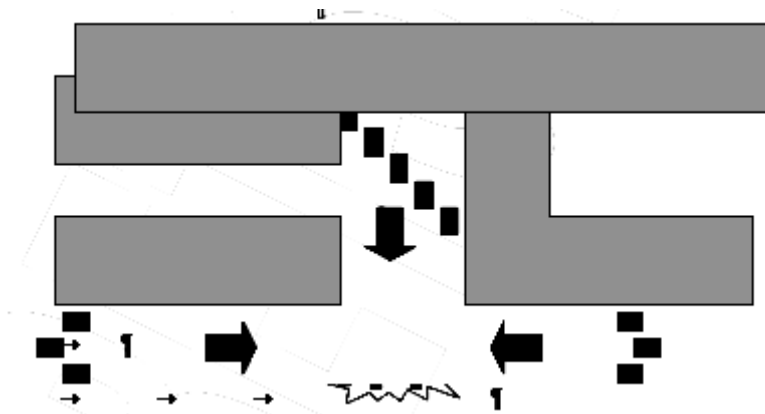

Рис. 1. Розташування поліцейських підрозділів поза демонстрантами

Під час демонстрацій з підвищеним ступенем загрози, наприклад, перед воротами посольств, підрозділи можуть розташовуватися

перед об'єктом загородження (доступ до якого заплановано заблокувати та перегородити), використовуючи для цього транспортні засоби (фургони) як захист. Навпроти цієї шеренги шикування, але за спинами демонстрантів, можуть розміщуватися додаткові підрозділи, утворюючи таким чином «кліщі-лещата». При такому розташуванні, яке описано вище, існує також можливість розмістити тактичний резерв, який у цьому випадку можна використати як «поршень» і який під час проведення поліцейської операції зі застосуванням сил поліції разом із шеренгами, що знаходяться попереду та позаду демонстрантів, може проводити затримання або розбиття протестувальників на групи під час можливого розсіяння (розрідження) демонстрації чи людського зібрання [5].

У тих випадках, коли поліція має намір внести ясність у загальну картину стану або отримати інформацію під час виконання службового завдання, або має на меті поінформувати громадськість про свої наміри та плани безпосередньо до або під час проведення події, поліцейські можуть скористатися таким методом, як «патрулювання секторів».

Зона проведення поліцейської операції розділяється на сектори та контролюється певною кількістю поліцейських, яка залежно від числа секторів або означеного ступеня ризику може коливатися від однієї групи до декількох підрозділів чи відділень. Патрулювання секторів переважно здійснюється легко захищеними підрозділами [6].

Патрулювання секторів проводиться перед вказаною значною подією або святкуванням. Це також може стосуватися заявленої демонстрації, футбольного матчу і т. ін. Після закінчення цих публічних заходів або значних подій поліція продовжує патрулювання секторів доти, доки демонстранти, глядачі, пересічні громадяни, що спостерігають за подією, та інші не покинуть зони або вже більше не буде існувати ризику масових заворушень та порушення громадського порядку.

Патрулювання секторів проводиться також у зв'язку зі спонтанними порушеннями правопорядку та масовими заворушеннями з тією ж самою метою, що описано вище.

Дуже важливою частиною поліцейської роботи в разі проведення особливої тактики є присутність під час зібрань людей та поміж ними піших патрулів, коли контакт і спілкування між патрульним (або постовими, що працюють по одному) та звичайними людьми – публікою, як вважається, сприяє зменшенню імовірності виникнення конфліктів.

Патрулювання секторів, як правило, полягає у тому, щоб бути постійно на виду та знаходитися у постійному русі під час проведення

більш масштабних людських зібрань, а також, водночас із цим, спілкуватися з окремими учасниками та перехожими і проводити спостереження. У разі потреби практикується перевірка особистих речей та поклажі перехожих, скажімо, сумок, валіз, рюкзаків тощо, згідно з пунктом 2 ст. 19 Закону про поліцію. Виходячи повністю з оцінки наявних ризиків, загальної картини стану та імовірності виникнення загрози, таке патрулювання секторів може здійснюватися парними (подвійними) патрулями або групою [7].

Після проведення Чемпіонату Європи з футболу у Португалії у 2004 році було складено звіт про велику кількість випадків позитивного досвіду, коли патрульна поліція в уніформі у парах взаємодіяла між собою у людських зібраннях та їй вдавалося швидко реагувати на сутички, які щойно зав'язувалися, незначні заворушення або правопорушення громадського порядку на початковій стадії. Подібний досвід було застосовано також і в Швеції.

Зазвичай командувачу підрозділу виділяється обмежена зона, у якій він (або вона) має проводити посекторне патрулювання. Залежно від того, скільки груп має командувач підрозділом (відділенням) у своєму розпорядженні, він/вона може розділити свою зону на декілька менших секторів. Під час розподілу важливо, щоб межі цих менших секторів біли чітко позначені та відділені один від одного природними кордонами, наприклад, проспектами або автошляхами (вулицями достатнього розміру). Це допоможе окремим патрулям, групам чи підрозділам краще вивчити та зрозуміти, як поділено сектори.

Якщо загальна картина імовірності виникнення загрози є очевидною, патрулювання секторів може здійснювати окрема/одинична група на машині. Це означає, що район патрулювання групою охоплює сектори 1, 2, 3 та 4 (рис. 2).

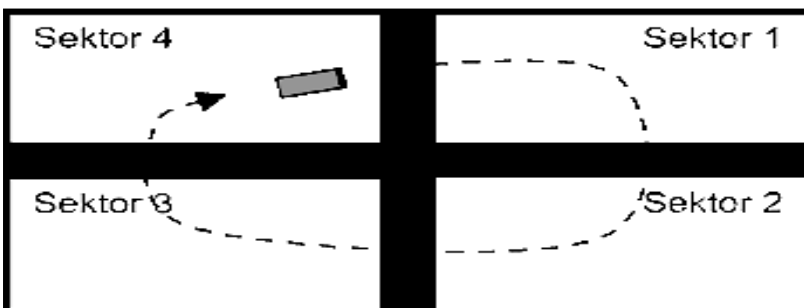

Рис. 2. Схема руху окремої групи на патрульній машині

У випадку, якщо група буде заблокована або оточена, дуже важливо, щоб її командир негайно повідомив про це своєму командувачу підрозділу (відділення) з метою, аби той зміг вислати йому на допомогу іншу машину з групою підкріплення.

Посилене (сконцентроване) патрулювання секторів відбувається у тій зоні, де поліція очікує виникнення заворушень та порушення громадського порядку (у нашому випадку це сектор 1). Залежно від того, де очікуються ці сутички та заворушення, на патрулювання сектору 1 може бути виділено, таким чином, 3 машини з групами, натомість одна група на машині продовжує патрулювання секторів 2, 3 та 4 (рис. 3).

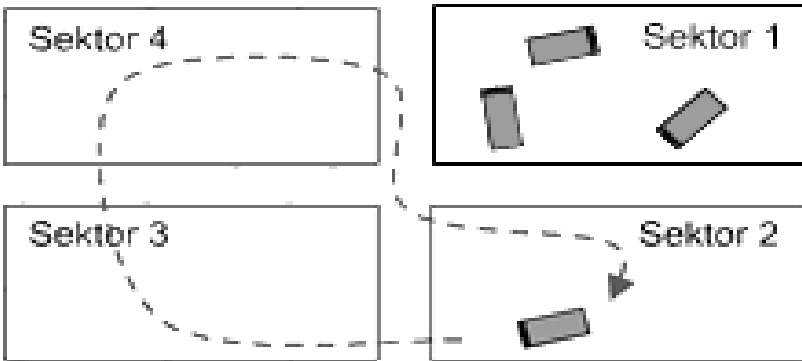

Рис. 3. Особливості патрулювання секторів кількома машинами

Якщо виникнення заворушень та порушень порядку очікується також в інших секторах, то можна проводити патрулювання зазвичай зі взаємним перекриттям цих секторів, щоб у такий спосіб поліцейські сили концентрувалися там, де найперше очікуються масові порушення порядку.

З уваги на принципи економічного використання своїх сил, інтенсивність патрулювання секторів посилюється відповідно до наявної інформації, процесу публічного проведення заходу та розвитку подій на його місці, рівня загрози.

Під час патрулювання секторів такого типу кожна група вишиковується та пересувається таким чином, щоб її було чітко видно. Командувач групи розміщується у машині так, аби йому було зручно вести спостереження та швидко проводити можливе затримання.

Водії залишаються в машинах та ставлять їх відповідно до запланованої тактики або згідно з інструкціями командувача підрозділу чи групи.

Висновки. Аналізуючи вищенаведену інформацію, можна підсумувати, що за скандинавською моделлю охорони публічного порядку та безпеки під час проведення масових заходів вирізняють такі тактичні методи, як «щільна охорона із посиленням контролем», «клин» та «кліщі-лещата». Для того щоб ці методи отримали бажану та очікувану від них поліцією ефективність, вирішальним є те, аби люди, на яких спрямовані дії поліцейської операції або стосовно яких здійснюються поліцією певні заходи, сприймали їх як законні, справедливі та легітимні. Імовірність того, що все буде саме так, підвищується, якщо підхід поліції до застосування цих методів цілком відповідає принципам зменшення та подолання конфліктів. Це означає, що жоден з цих методів сам по собі та поодиноці не допоможе зменшити або подолати конфлікт. Однак вони здатні посприяти збереженню ситуації у стані «зелений» (спокійний) або повернути до нього, якщо їх буде застосовано у продуманий та мудрий спосіб. Також ставляться дуже високі вимоги того, аби кожен співробітник поліції, який бере участь в операції, використовував ці методи у відповідній ситуації. Так само слід домагатися ретельного та максимально якісного проведення планування роботи, доброї поінформованості кожного співробітника в організації, а також досконалого володіння цими методами.

1. Райхер С., Стотт К., Дурі Дж., Аданг О., Кронін П., Лівінгстоун А. Підтримання та збереження громадського порядку шляхом проведення поліцією роботи, що ґрунтується на знаннях та інформації / англ.; зі швед. 2007.

2. Управління Королівської поліції Швеції. ОТП-проект. 2010; Особлива тактика дій поліції – польові дослідження. 2009.

3. Hoggett and C. Stott. Crowd psychology, public order police training and the policing of football crowds. *Policing: An International Journal of Police Strategies & Management*. 2010. Vol 33. № 2. P. 218–235.

4. Reicher S., Stott C., Cronin P. & O-Adang. An integrated approach to crowd psychology and public order policing. *Policing: An International Journal of Police Strategies & Management*. 2004. P. 558–572.

5. Policing Assemblies, Amnesty International. 2013. URL: https://www.amnesty.nl/sites/default/files/ainl_phrp_short_paper_policing_assemblis.pdf.

6. Report of the Special Rapporteur on the rights to freedom of peaceful assembly and of association, Maina Kiai, UN GA A/HRC/20/27. 2012. May.

7. Gothenburg Committee, Report (SOU 2002:122). 2002. Pdf-Summary in English. URL: <http://www.regeringen.se/content/1/c4/38/16/6d1e4dcc.pdf>.

Tyz N. D. Tactical Methods Applied by Police Officers for Decreasing Tension Level and Solving Conflicts According to Scandinavian Model of Public Order Protection and Safety During Carrying out Mass Events

The article deals with tactical methods applied by police officers for decreasing tension level and solving conflicts according to Scandinavian model of public order protection and safety during carrying out mass events as police frequently resist aggressive violating behavior and it can use power as the necessary measure. Using power has to be proportionate and be limited by minimum necessary actions, which can provide restoration of order. After applying any means of power or special tactical police measures actions directed on de-escalation should be followed very fast (under the conditions that situation is taken under control). Police bodies should always have different variants of tactic measures for providing public order during public meetings. Making decision concerning applying power, police should always remember about various participants of meetings and differentiated approach to different groups of meetings. Tactical methods applying by police officers for decreasing tension level and solving conflicts according to Scandinavian model of public order protection and safety during carrying out mass events such as «tight protection with reinforced control» or «lock» were borrowed from Danish concept of carrying out police operation of mobile bodies.

For getting desirable and productive effectiveness from these methods, decisive in such a case is that people to whom such police actions are directed or police measure are taken perceive them as legal, fair and legitimize. Possibilities or probabilities that it could be like that increase in case if police approach for applying such methods completely correspond principles of decreasing and solving conflicts.

Key words: *police, tactical methods, public order protection and safety, freedom of peaceful meeting, clutch, patrolling of sectors, lock.*

Стаття надійшла 22 жовтня 2018 р.

УДК 342.95:351.72

М. В. Шевчук

**ВІДНОСИНИ ЩОДО ВИКОРИСТАННЯ
БЮДЖЕТНИХ КОШТІВ
ЯК ВИД БЮДЖЕТНИХ ПРАВОВІДНОСИН**

На підставі дослідження поняття «використання бюджетних коштів (фінансових ресурсів)» та структури видаткових бюджетних правовідносин проаналізовано зміст і місце відносин щодо використання бюджетних коштів у системі бюджетних правовідносин.

Констатовано, що відносини щодо використання бюджетних коштів передбачають взяття розпорядниками та одержувачами бюджетних зобов'язань, отримання товарів, робіт і послуг, здійснення платежів відповідно